METAFORA CONFLICTULUI ÎN COMUNICAREA POLITICĂ

Marinela Vrămuleț
Universitatea *Ovidius* Constanța

La métaphore du conflit dans la communication politique (Résumé)

L'article propose une approche cognitive de la métaphore du conflit dans la communication politique et il se fonde sur la conception de Lakoff & Johnson qui soutiennent que les métaphores nous permettent de définir la réalité en termes métaphoriques et d'agir en fonction de ceux-ci. Cela permet qu'un domaine (celui politique dans notre cas) soit réinterprété dans les termes d'un autre (celui de la lutte, de la guerre). Nous comprenons le domaine politique à travers le domaine de la guerre et c'est justement en cela que consiste la force cognitive de la métaphore.

1.0. Auzim tot mai des sau citim în ziare: « *Inceputul unui război în cadrul coaliției », « Riscul unui război cu presa », « Război P.S.D.-P.R.M. »* şi multe alte enunțuri de acest fel care nu numai că nu miră pe nimeni, dar nu stârnesc nici un fel de reacție (poate doar un oarecare interes). Toți ştim că în nici unul din aceste enunțuri nu este vorba de « un conflict armat între două sau mai multe grupuri, clase sociale sau state, pentru realizarea unor interese economice şi politice » aşa cum DEX-ul defineşte războiul, ci despre nişte conflicte politice cu care ne-am obişnuit.

Discursul politic abundă de astfel de enunțuri pe care le întâlnim frecvent în mass media sau le folosim în limbajul cotidian. Ne propunem în această analiză să arătăm mecanismele care stau la baza acestor expresii, mai exact, cum şi de ce aceste conflicte politice ajung să fie exprimate lingvistic cu ajutorul unor expresii aparținând conflictului fizic - lupta în general şi războiul în special. Sunt ele enunțuri metaforice sau aparțin limbajului literal ? Pot fi în acelaşi timp metafore şi aparține şi limbajului literal ? Aceste întrebări preocupă un număr tot mai mare de lingvişti în ultima vreme, iar unele dintre ele îşi găsesc răspunsul în unele studii complexe asupra cărora ne vom opri în analiza noastră.

1.1. *Metafora războiului – o metaforă literală* (Gilles Gauthier)

Observând numărul mare de metafore conflictuale din domeniul politicii Gauthier (1994) arată că o metaforă de tipul "X este războinic" este o *metaforă literală* : *metaforă* întrucât există o neconcordanță între sensul literal al enunțului şi contextul enunțării (*defectuozitate* în termenii lui Searle) pe care ascultătorul o detectează şi *literală* întrucât acelaşi ascultător nu va putea da o altă interpretare şi va trebui să admită tot în termenii lui Searle că « S este R »-ul pe care vrea să îl spună este exact « S este P »-ul pe care îl spune. (1) Pentru a descrie modul în care funcționează metaforele, Searle pleacă de la distincția dintre *sensul frazei sau al cuvântului*, notat simbolic « S este P » şi *sensul enunțării locutorului*, notat « S este

BDD-A3664 © 2004 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:58:56 UTC)

R ». In această optică, problema funcționării metaforei este de a şti cum poate ajunge interlocutorul de la « S este P » la « S este R ».

Aşadar « S este R » = « S este P », « R » şi « P » fiind identice. Cu alte cuvinte semnificația originală a enunțului « lui X îi place lupta, disputa în război » este înlocuită de semnificația metaforică a enunțării sale (lui X îi place lupta, disputa în politică) care devine noua semnificație literală a enunțului. Acest paradox se explică, spune Gauthier, prin metaforizarea comunicării politice care este concepută şi înțeleasă ca o luptă (război).

1.2. *Metafora războiului- o metaforă a gândirii* (Lakoff şi Johnson)

Cu alte cuvinte, politica şi comunicarea politică sunt considerate forme figurate ale bătăliei, războiului. Aceasta este de altfel una din ideile fundamentale ale teoriei cognitiviste ai cărei reprezentanți, Lakoff şi Johnson (1980) considerând că metafora ne ajută să înțelegem un anumit concept în termenii unui alt concept (de accea ei propun distincția dintre *metaforă conceptuală* şi *metaforă lingvistică* sau *expresie metaforică*) deplasează analiza metaforei din sfera limbajului în cea a gândirii :

« ...la métaphore n'est pas seulement affaire de langage ou question de mots. Ce sont au contraire des processus de pensée humaine qui sont en grande partie métaphoriques. C'est ce que nous voulons dire quand nous disons que le système conceptuel humaine est structuré et défini métaphoriquement. Les métaphores dans le langage sont possibles parce qu'il y a des métaphores dans le système conceptuel de chacun » (p. 16)

Înțelegerea comunicării politice ca o luptă este datorată transferului care are loc de la un domeniu, numit domeniu *origine* (în cazul nostru cel al luptei, războiului) la un alt domeniu, numit domeniu *target* (cel al politicii). Conflictul armat dintre grupuri, clase, state devine un conflict/o dispută între adversari politici. Intre cele două domenii are loc un transfer care este posibil tocmai datorită faptului că are loc o suprapunere de structuri, iar această suprapunere, la rândul ei, este posibilă întrucât noi gândim şi înțelegem un domeniu prin prisma sau cu ajutorul unui alt domeniu. Acest ultim aspect constituie de altfel după Lakoff şi Johnson esența metaforei:

« Nous comprenons l'expérience de manière métaphorique quand nous utilisons un Gestalt appartenant à un domaine d'expérience pour structurer notre expérience dans un autre domaine » (p. 242)

Cei doi lingvişti analizează metafora DISCUTIA ESTE RAZBOI arătând că în cultura noastră experiența discuției este concepută parțial după modelul experienței războiului (persoana cu care discutăm este un adversar, noi atacăm poziția acesteia apărând-o pe a noastră, câştigăm sau pierdem teren, elaborăm sau punem în practică strategii etc.). O dovedesc expresii ca :

Vos affirmations sont *indéfendables. Il a attaqué* chaque point faible de mon argumentation. Tu n'es pas d'accord ? Alors, *défends-toi !*

BDD-A3664 © 2004 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:58:56 UTC)

Structura conversaţiei preia unele aspecte din structura războiului şi locutorul acţionează în consecinţă. Lupta fizică se transformă în una verbală, iar structura discuţiei reflectă acest lucru. DISCUTIA ESTE RAZBOI este o metaforă întrucât discuţia şi războiul sunt două categorii diferite : cea dintâi se bazează pe cuvânt şi nu pe confruntare fizică. Acelaşi lucru se poate spune despre metafora analizată de Gauthier POLITICA ESTE LUPTA/RAZBOI : structura politicii împrumută unele aspecte din structura războiului şi omul politic acţionează în consecinţă. Acest lucru arată că metaforele conceptuale nu sunt izolate ci legate între ele în baza aceloraşi dimensiuni de structură. Acest lucru este posibil pentru că există o metaforă mai generală – VIATA ESTE O LUPTA – celelalte două devenind aşadar cazuri specifice / particulare. Se poate vorbi aşadar de o ierarhizare metaforică, structura proiecţiilor fiind aceeaşi la toate nivelele chair dacă unele cazuri particulare pot conţine aspecte specifice (exista un nucleu comun şi aspecte specifice domeniului precis la care ne referim: discuţie, politică etc.).

1.3. VIATA ESTE O LUPTA – *metaforă conceptuală generală*

Metafora generală care înglobează celelalte metafore este aşadar VIATA ESTE O LUPTA. Ea este o metaforă conceptuală şi nu o simplă expresie lingvistică întâmplătoare sau idiosincratică. Au folosit-o de-a lungul timpului filozofi sau scriitori, în proză sau în poezie: « *Cette vie est un combat perpetuel* » spunea Voltaire, « *La vie est une bataille sans trêve et sans merci* » spunea Romain Roland, iar în versuri George Coşbuc îndemna « *O luptă-i viaţa deci te luptă* ».

Urmând teoria lui Lakoff şi Johnson am spune că mai mult decât nişte frumoase figuri retorice aceste metafore ne ajută să privim şi să înţelegem viaţa ca pe o luptă. Ele fac parte din cultura noastră. Faptul că noi concepem viaţa ca o luptă (există în sistemul conceptual al fiecăruia dintre noi) o dovedesc nenumăratele expresii pe care le folosim zi de zi: *a lupta până la ultima suflare (fr. se battre jusqu'au dernier souffle; it. battersi, combattere all'ultimo sangue), a (nu) se da bătut (ne pas) s'avouer vaincu; it. (non) darsi per vinto)* etc.

Spunem cu Lakoff (1991) că metafora *Viaţa ca o luptă* este rezultatul proiectării (*mapping*) ontologice şi epistemice între două domenii conceptuale, de la domeniul *origine* – război, luptă – la domeniul *target* – viaţă. In concepţia lingvistului american limbajul este o reflectare a acestor proiecţii care şi ele sunt convenţionale, una din modalităţile convenţionale de a înţelege viaţa. Aceste proiecţii sunt puternic structurate: există *corespondenţe ontologice,* în sensul că entităţi ale domeniului viaţă (fiinţele umane, acţiunile în care acestea se angajează, succesele sau insuccesele lor, etc.) corespund în mod sistematic unor entităţi ale domeniului luptă/război (luptători, lupte – războaie – bătălii, victorii sau eşecuri, etc.):

- fiinţele umane corespund luptătorilor;
- acţiunile în care ne angajăm în viaţă corespund acţiunilor din luptă;
- scopurile în viaţă sunt scopuri în luptă;
- menţinerea hotărârilor în viaţa corespunde menţinerii poziţiei în luptă;

BDD-A3664 © 2004 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:58:56 UTC)

- succesele în viață corespund victoriilor în luptă;
- insuccesele corespund înfrângerilor.

Prin intermediul *corespondențelor epistemice*, cunoştinţele pe care le avem despre luptă/război sunt proiectate asupra domeniului Viață. Aceste corespondențe ne permit să reflectăm asupra vieții folosind cunoştinţele pe care le avem despre luptă/război.

Un posibil scenariu de luptă ar putea fi compus astfel:

X se angajează într-o bătălie (cu sau împotriva voinței sale). Alături de el (în aceeaşi tabără) sunt tovarăşii de luptă De cealaltă parte se află inamicul împotriva căruia va trebui să lupte. Pentru a-l învinge pe inamic X va trebui să fie înarmat (cu arme, muniții), dar să pună în practică şi tot felul de strategii. La final el poate fi învinge (câştiga) sau pierde părăsind câmpul de luptă.

Corespondențele ontologice proiectează acest scenariu (numit în ştiințele cognitive *structură de cunoaştere*) pe un scenariu al vieții care ar putea fi următorul:

X' se angajează în diferite acțiuni (cu sau împotriva voinței sale). Ii va avea alături pe cei care îl vor sprijini sau ajuta (prieteni, rude etc). In întreprinderea lui va întâmpina greutăți, piedici, obstacole. Pentru a le depăşi X' va trebui să folosească tot felul de mijloace. La final X' poate înregistra succese sau eşecuri.

Spuneam mai înainte că metafora conceptuală VIATA ESTE O LUPTA are ca fundament această proiecție ontologică şi epistemică între domenii conceptuale (domeniul origine: LUPTA /RAZBOI - domeniul target: VIATA).

Propunem câteva încarnări lexicale ale acestor corespondențe:

C1: Succesele în viață corespund câştigării luptei (victoriei în luptă)

A se acoperi de glorie// être chargé, couvert de lauriers // mietere allori

C.1': A înregistra succese înseamnă a câştiga teren în luptă

A câştiga teren // gagner du terrain (regagner le terrain perdu) // acquistare ,guadagnare terreno, prendere campo

C.2: Insuccesele în viață corespund pierderii luptei (înfrângerii)

C.2': A eşua, a suferi un eşec în viață înseamnă a fi învins, a suferi o înfrângere

BDD-A3664 © 2004 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:58:56 UTC)

A suferi o mare înfrângere, a se lăsa bătut//essuyer une défaite// darsi per vinto,essere sconfitto
C.2'': A înregistra insuccese înseamnă a pierde teren în luptă
A pierde teren // perdre du terrain // perdere, cedere terreno
C.3: A abandona/ a ceda înseamnă a renunța la luptă
A bate în retragere, a se preda // battre en retraite ; sonner la retraite // battere in ritirata
C.3': A abandona, a ceda înseamnă a părăsi câmpul de luptă
A pierde terenul // abandonner le terrain // abbandonare, lasciare, cedere il campo
C.3": A abandona, a ceda înseamnă a depune armele
A depune armele// déposer, rendre les armes // abbassare, abbandonare, deporre, posare, cedere, gettare le armi.
Metafora conceptuală VIATA ESTE O LUPTA este alcătuită din suma corespondențelor ontologice pe care le-am notat C.1/ C.2/ C.3 şi a corespondențelor epistemice care derivă din acestea: C.1 +C.1' +C.2 +C.2' +C.2'' +C.3 +C.3'+C.3.''
Cu ajutorul lor, cunoştințele despre război sunt proiectate asupra cunoştințelor despre viață. Aceste corespondențe ne permit să gândim viața folosindu-ne de cunoştințele despre război.

Înțelegând metafora conceptuală VIATA ESTE O LUPTA ca rezultatul acestor proiecții ontologice şi epistemice vom înțelege o serie întreagă de metafore ca: « ***Inarmat*** *cu răbdare* m-am hotărât să mă îndrept spre prima agenție » ; « caută de lucru ***înarmat*** *cu un creion şi un bloc de portative »; « **înarmat** fiind numai cu cuvinte şi expresii* ce sunt în cea mai mare parte neologisme »; « [copiii] ***înarmați*** *cu posibilități de comunicare orală şi în scris* încep grădinița la 5 ani »; « [Darvin] *nu se socotea suficient de* ***înarmat*** *cu argumentele necesare* examinării descendenței naturale a omului »; « In fața apelor dezlănțuite *eşti* ***dezarmat*** *şi nu poți decât* ***să te predai »****; « S*-au acordat burse candidaților *declarați* ***învingători*** în urma procesului de selecție »; « [Claudia Schiffer] a muncit pe brânci, ***a cucerit E****uropa* cu figura care amintea de o altă frumusețe ... »

Sunt toate expresii comune, cotidiene, ilustrari ale corespondențelor dintre domeniul războiului şi cel al vieții. Spunem cu Lakoff că dacă toate acestea ar fi simple metafore lingvistice ne-am putea aştepta ca ele să dea naştere unor metafore diferite; în realitate ele nu sunt decât materializarea lingvistică a unei singure metafore în care viața este conceptualizată ca o luptă . Din exemplele de mai sus putem observa că în funcție de domeniul țintă precis sau de anumite circumstanțe armele folosite în luptă, pentru atac sau pentru apărare, devin « răbdarea, creionul şi blocul de portative, cuvintele şi expresiile, argumentele etc ». Viața este conceptualizată metaforic şi acest lucru face posibilă existența (dar şi naşterea) unui număr imens de expresii lingvistice diferite. Acest lucru demonstrează că este o metaforă vie, productivă care trăieşte prin expresiile metaforice existente sau care continuă să se nască.

BDD-A3664 © 2004 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:58:56 UTC)

Am făcut această analiză pentru a arăta că se poate stabili o ierarhie în modul de concepere a metaforelor. Vom reveni la analiza metaforei POLITICA ESTE RAZBOI care împreună cu DISCUTIA ESTE RAZBOI, DRAGOSTEA ESTE RAZBOI ar putea fi considerate subordonate metaforei VIATA ESTE LUPTA/RAZBOI. In acelaşi timp ele vor fi mai specializate.

1.4. POLITICA ESTE O LUPTA – *metaforă conceptuală specializată*

Am arătat mai sus că politica este înțeleasă ca o luptă fizică. Prin urmare metafora POLITICA ESTE LUPTA FIZICA va fi rezultatul proiectării corespondențelor ontologice şi epistemice din domeniul origine (lupta fizică) în domeniul obiect - politică. Intreaga activitate politică va fi structurată după modelul luptei fizice. Corespondențele ontologice vor fi, cu mici nuanțări sau precizări, cele specifice domeniilor Viață-Luptă:

- oamenii politici corespund luptătorilor;
- acțiunile politice corespund acțiunilor din luptă;
- scopurile în politică sunt scopuri în luptă;
- menținerea hotărârilor în politică corespunde menținerii poziției în luptă;
- succesele în politică corespund victoriilor în luptă;
- insuccesele corespund înfrângerilor.

Acelaşi scenariu de luptă pe care l-am proiectat în domeniul VIATA în baza corespondențelor ontologice, îl vom adapta la domeniul POLITICA:

X'' se înscrie în cursa electorală (în majoritatea cazurilor cu voința sa). Alături de el (în acelaşi partid) sunt aliații sau simpatizanții săi care îi vor fi alături. Inevitabil, în celelalte partide sunt adversari politici (care devin repede şi duşmani) cu care va trebui permanent să se confrunte pentru a-şi atinge țelul. Va folosi în acest scop argumente, tehnici, strategii. Confruntarea se va finaliza cu un succes sau cu un eşec.

Oameni politici sau simpli cetățeni – observatori sau spectatori – toți cunoaştem bine aceste « scenarii ». Fac parte din cultura noastră şi sunt stocate în cunoaşterea noastră enciclopedică. De aceea ni se pare firesc ca politica să fie concepută ca un *câmp de luptă* în care cel puternic încearcă să îl domine pe cel slab sau în inferioritate numerică. Expresii ca *a fi de o parte (sau de alta) a baricadei, a sta în tranşee* confirmă acest lucru. Pe de altă parte, politicienii înşişi îşi asumă rolul de *luptători* (pot fi *bătăioşi* sau *războinici*) date fiind interesele pentru care *luptă* : mai întâi ca să ajungă la putere (de altfel înseşi alegerile electorale sunt nişte *bătălii* care se pot solda cu *victorii* (răsunătoare) sau *înfrângeri* (zdrobitoare)) ; o dată *repurtată victoria*, proaspeții *învingători se vor coaliza* (vor face *coaliții*) pentru a le putea face față adversarilor politici, opozanților care le devin şi *duşmani*.

Am putea continua folosind aceleaşi expresii metaforice care fac parte integrantă din vocabularul nostru ; faptul că ele sunt în număr atât de mare demonstrează că metafora POLITICA ESTE O LUPTA FIZICA este productivă, este vie şi este poate una dintre cele mai exploatate de mass media. Am putea chiar spune că mass media nu

BDD-A3664 © 2004 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:58:56 UTC)

face decât să reia metafora DISCUTIA ESTE RAZBOI (pe care au analizat-o Lakoff şi Johnson).

Propunem în continuare câteva ilustrări ale corespondențelor dintre cele două domenii cu expresii metaforice provenind din diferite surse (presă, televiziune, internet):

(1) Acțiunile oamenilor politici sunt atacuri în luptă (ATAC-OFENSIVA)

(1') *unii vor* ***ataca*** (pe lângă verbul *a ataca*, vom întâlni locuțiuni verbale ca *a porni un atac, a trece la atac* sau *a lansa o ofensivă, a trece la ofensivă*):

"A fost un ***atac*** *dur la adresa UDMR. In plus V. Stoica* ***a atacat*** *proiectul...";* *"C.V. Tudor* ***a atacat*** *mizerabil şi i se plăteşte cu aceeaşi monedă." Tărăniştii* ***au*** *atacat politica guvernului"; " Partidele aflate la putere* ***au pornit un atac*** *frontal asupra statului de drept";*

"Ultima **ofensivă** a preşedintelui Constantinescu împotriva corupției"; "Cu tobe şi trompete, cu surle şi goarne, preşedintele Constantinescu **a lansat o nouă ofensivă** anticorupție"; "Guvernul opreşte **ofensiva** împotriva presei"; "Guvernul se pregăteşte să **lanseze ofensiva** pentru aderarea la NATO"; "Echipele electorale **au trecut la ofensivă**"

(2) Atacul/ofensiva presupun o reacție care poate fi:

(2') una DEFENSIVA (de APARARE)

"El reuşeşte să placheze prin **ofensiva** sa orice reacție **defensivă** din parte democraților americani"; "Din nefericire şi politica externă a României este mereu una în **defensivă**"; "[I. Iliescu] nu are ce să le promită oamenilor. Él duce o campanie **defensivă** în care încearcă să demonteze promisiunile celorlalți".

(2'') un CONTRAATAC

"In urma sondajelor favorabile, liderul PRM a **declanşat** un veritabil **contraatac**"

(3) *Eşecurile în politică sunt înfrângeri în luptă* (politicienii sunt înfrânți, pot capitula sau se pot retrage)

"In fața sindicaliştilor Guvernul **bate în retragere**"

"Guvernul î**nvins** de deputații PDSR"; "Care va fi soarta celor **învinşi** de Băsescu la Convenția PD?" "P. Roman **înfrânt** la Consiliul Național"; "O **înfrângere** în Parlament pune pe gânduri PDSR"; "PNTCD a înregistrat o umilitoare **înfrângere**"; "Alegerile sfârşitului de an 2000 au constituit o **înfrângere** semnificativă a societății civile româneşti";

"Preşedintele Elțîn si-a pierdut bruma de popularitate pe care o avea, **a capitulat** jenat sub presiunea Parlamentului"; "Liderii PNTCD, PNL, PD **au capitulat** în fața şantajului UDMR";

"Partizanii preşedintelui nu **au depus armele**. Dimpotrivă, au atacat furios".

BDD-A3664 © 2004 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:58:56 UTC)

(4) *Succesele în politică sunt victorii în luptă*

"Ei speră să iasă **învingători în lupta** cu CV Tudor"; "Forțele de dreapta **au repurtat o victorie** la alegerile generale"; "Radu Vasile **a repurtat o victorie** la alegerile generale"; "Pentru prima oară liberalii ieşeau **victorioşi** într-o **bătălie** cu țărăniştii".

Pe lângă faptul că ne permite să structurăm domeniul politicii după modelul domeniului războiului, metafora POLITICA ESTE RAZBOI reduce cunoştințele noastre despre politică la o cunoaştere a raporturilor de forță, de strategii şi tehnici de luptă. Deja ni se pare un fapt normal să percepem o dezbatere politică în termeni de război, *discuția politică = război* fiind manifestarea unei structurări profunde şi stabile. Metafora POLITICA ESTE RAZBOI s-a consolidat considerabil în reprezentarea raporturilor politice şi s-ar putea spune şi de ce. Pe de o parte ea conține toate elementele necesare punerii în scenă, elemente care au un mare impact la public întrucât ceea ce reține cel mai mult atenția este nu atât problema care trebuie rezolvată cât jocul personajelor, acțiunile lor şi mai ales victoriile şi eşecurile lor, cu alte cuvinte tot ce ține de spectacular. Pe de altă parte, oamenii politici sunt cei care se comportă ca niște adevărați războinici aşa cum am arătat mai sus pentru a-şi atinge scopurile sau a-şi apăra interesele.

BIBLIOGRAFIE

CACCIARI, C (1991): *Teorie della metafora,* Milano, Raffaello Cortina Editore.

GAUTHIER, G (1994): "La métaphore guerrière dans la communication politique" in *Métaphores (I),* Recherches en communication, Univ. Catholique de Louvain.

KLEIBER, G (1994)*: Nominales. Essais de sémantique référentielle*, Armand Colin.

LAKOFF, G & JOHNSON, M (1980) : *Les métaphores dans la vie quotidienne,* Paris, Les Editions Minuit.

LAKOFF, G (1991): « Una figura del pensiero », in Cacciari [1991].

MEUNIER, J-P (1994): « Métaphores journalistiques » in *Métaphores (II),* Recherches en communication, Univ. Catholique de Louvain.

MOESCHLER, J (1996): *Théorie de la pragmatique et pragmatique conversationnelle,* Paris, Armand Colin.

MOESCHLER, J & REBOUL, A (1994): *Dictionnaire encyclopédique de pragmatique,* Paris, Seuil.

BDD-A3664 © 2004 Ovidius University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:58:56 UTC)